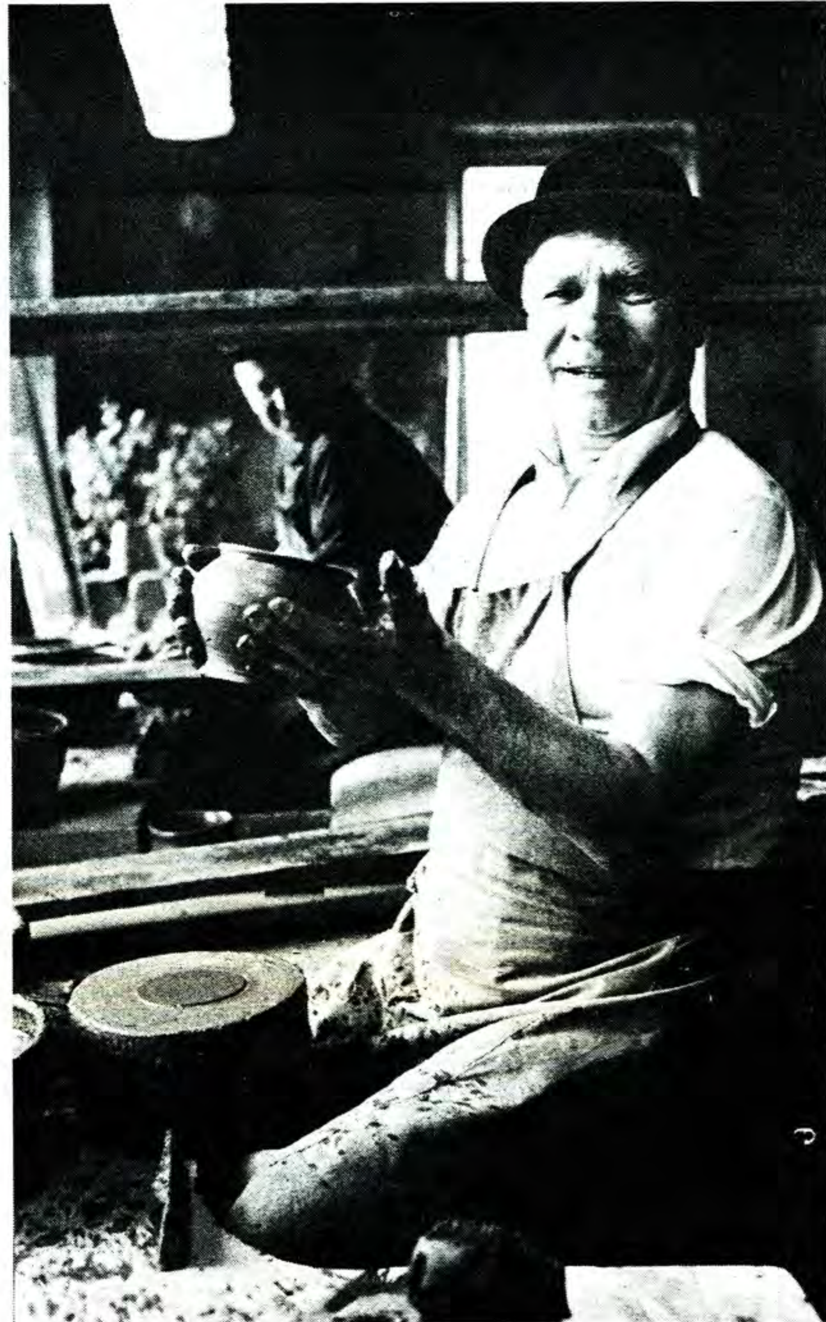
Голас Радзімы

№ 19 (2161)
10 мая 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

«Музей — гэта памяць культуры». Так гаварыў выдатны філосаф М. Фёдараў. Таму менавіта музей паставіў перад сабой задачу збіраць, вывучаць і зберагаць узоры народнага мастацтва, іншыя помнікі матэрыяльнай і духоўнай культуры. Амаль сем гадоў Гарадоцкі краязнаўчы музей працаваў у гэтым напрамку: збіралі вырабы традыцыйнага беларускага мастацтва, адшуквалі старых майстроў, праводзілі выстаўкі, арганізоўвалі дні так званых адкрытых дзвярэй, калі кожны меў магчымасць пабываць у майстра, пабачыць, як ткуцца паясы, посцілкі, ручнікі, вырабляюцца з гліны адметныя вазы і фігуркі. Лагічным завяршэннем усёй гэтай карпатлівай работы стала стварэнне пры Гарадоцкім музеі клуба самадзейных мастакоў і майстроў народнай творчасці «Вытокі». Ён аб'яднаў 20 майстроў. Немаладыя ўжо людзі, якія захавалі сакрэты ганчарства і ткацтва, пляцення з саломкі, імкнуцца перадаць свой вопыт і веды малодшым, каб не перарваліся культурныя традыцыі народа.

НА ЗДЫМКАХ: Ніна КРАЙКО, пенсіянерка, майстар тканых беларускіх паясоў; Уладзімір ТАТАРНІК, пенсіянер, адметны ганчар; Галіна СТАСЮНЕНЯ сёлета адзначыць сваё 80-годдзе. А ткацтвам яна займаецца з 18 гадоў.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ПЕРШАМАЙ

ВЯСНА ТРЫВОГ І НАДЗЕЙ

Сёлетні Першамай — асаблівы. І не толькі таму, што споўнілася сто гадоў з часу першага масавага святкавання Дня міжнароднай салідарнасці людзей працы планеты. Абнаўляецца наша грамадства, абнаўляемся і мы самі. Скідваем путы руціны, пачынаем думаць самастойна, адмаўляемся ад напісаных прамоў, ад заарганізаванасці, якой паспелі падпарадкаваць усё і ўся, нават Першае мая. І хоць сустрэлі гэта свята ў складаных умовах, сярод мноства сацыяльных, эканамічных, нацыянальных праблем, але з надзеяй глядзім на пазітыўныя перамены, што ўносіць у наша жыццё перабудова.

Без пышнасці і пампезнасці, якія яшчэ зусім нядаўна суправаджалі Першамай, сустрэла масквічоў Красная плошча. Тут першамайскай раніцай маскоўскія прафсаюзы арганізавалі мітынг-маёўку. Сярод іншых на трыбуне былі Прэзідэнт СССР М. С. Гарбачоў, Старшыня Савета М[illegible]раў СССР М. І. Ры[illegible] і Старшыня Вярхоўнага Савета СССР А. І. Лук'янаў.

Пасля мітынгу адбылося першамайскае шэсце, арганізаванае Мас[illegible]ветам. У радах дэман[illegible]таў — прадстаўнікі [illegible]гіх арганізацый і рухаў, якія хоць і называюцца часам па прывычцы «нефармальнымі», але сталі ўжо адчувальнай рэальнасцю нашага палітычнага жыцця. Плюралізм лозунгаў—яркае таму сведчанне.

Адбыліся першамайскія мерапрыемствы і ў Беларусі. У Мінску прайшла святочная дэманстрацыя. Разам з кіраўнікамі рэспублікі ўдзельнікаў шэсця віталі ветэраны вайны і працы, народныя дэпутаты, перадавікі вытворчасці, вядомыя дзеячы навукі і культуры, прадстаўнікі генеральных консульстваў у Мінску.

Першамайскія шэсці, маніфестацыі - маёўкі прайшлі ў Брэсце, Віцебску, Гродне, Магілёве. У Гомелі ж на ўпрыгожанай кумачом цэнтральнай плошчы першага мая стаяла непрывычная для гэтага дня цішыня: многія працоўныя калектывы горада вырашылі адмовіцца ад удзелу ў першамайскай дэманстрацыі. Чаму? На гэта пытанне лепш за ўсё адкажа час. Магчыма, паўплывалі падзеі, якія адбыліся ў Гомелі ў канцы красавіка— папераджальныя [illegible]бастоўкі на «Гомсель[illegible]», у станкабудаўнічым [illegible]б'яднанні імя Кірава і іншых. Людзі не задаволены вырашэннем праблем, якія ўзніклі пасля катастрофы на ЧАЭС. Але і ў Гомелі ў Дамах [illegible]уры, парках і сквер[illegible]дбыліся разнастайныя святочныя праграмы.

НА ЗДЫМКУ: Першае мая ў Мінску.

СПОРТ ДЛЯ ІНВАЛІДАЎ

ПЕРАМАГЧЫ СЯБЕ

Ці можна пераадолець планку, не бачачы яе, раз за разам выканаць трохачковы кідок у баскетбольнае кальцо седзячы, падняць штангу, не беручыся за сталёвы грыф пальцамі? І пры гэтым паказваць вынікі кандыдатаў у майстры спорту?

Усё гэта па сілах членам першага ў Беларусі фізкультурна-спартыўнага клуба для інвалідаў «Аптыміст», які адкрыўся ў Магілёве. Каля сотні інвалідаў займаюцца ў «Аптымісце» настольным тэнісам, цяжкай і лёгкай атлетыкай, сядзячым валейболам, стральбой з лука, плаваннем.

— Тыя, хто былі заснавальнікамі і цяпер з'яўляюцца пастаяннымі наведвальнікамі нашага клуба,—гаворыць яго старшыня Генадзь Пукінскі, — даюць усім добры ўрок, як атрымаць галоўную ў жыцці перамогу — перамогу над сабой. Нам пакуль не хапае спецыяльна абсталяваных пляцовак, трэнажораў, ды і выдзеленых грошай, на жаль, недастаткова. Але ж галоўнае — пачаць. Нарэшце, спартсмены-інваліды і ў нас выйшлі з ліку «нефармалаў», для іх арганізуюцца чэмпіянаты, спартакіяды, турніры...

ГАСТРОЛІ

МУЗЫКА ЗБЛІЖАЕ СЭРЦЫ

Адным калектывам выступілі педагогі, навучэнцы дзіцячай музычнай школы Брэста і маладзёжнага камернага аркестра зямельнага музычнага савета Бадэн-Вюртэмберга (ФРГ). На сумесным канцэрце гучала музыка Моцарта, Мендэльсона, Вівальдзі, іншых вядомых кампазітараў. А прыехалі нямецкія музыканты ў Беларусь, каб наладзіць творчыя сувязі з музычнай грамадскасцю рэспублікі. У горадзе над Бугам яны сталі гасцямі ансамбля «Сузор'е», створанага ў адным з мясцовых будаўнічых трэстаў, які ў сваю чаргу атрымаў запрашэнне на прэстыжны міжнародны фестываль у ФРГ «Еўрапейскія музычныя сустрэчы».

АХОВА ПРАЦЫ

СТВОРАНА АСАЦЫЯЦЫЯ

На трывалую эканамічную аснову плануе паставіць ахову працы ў рэспубліцы нядаўна створаная Асацыяцыя спецыялістаў гэтага профілю. Асацыяцыя задумана як самаакупнае гасразліковае аб'яднанне. Яе «прадукцыя» — кваліфікаваныя рэкамендацыі па бяспецы новых машын і тэхналогій, вытворчай эстэтыцы і паляпшэнню ўмоў працы. Будуць распрацоўвацца і новыя эканамічныя канцэпцыі бяспекі працы. Спецыялісты асацыяцыі прапаноўваюць рабочым узяць у свае саюзнікі рубель і паставіць справу так, каб любыя шкодныя ці небяспечныя станкі стала проста нявыгадна эксплуатаваць.

Нарэшце, сёння рэспубліцы не абысціся без уласных прадпрыемстваў па выпуску сродкаў калектыўнай і індывідуальнай аховы, кантрольна-вымяральнай апаратуры. Іх стварэннем, магчыма, з замежнай дапамогай таксама плануе заняцца асацыяцыя.

ПРАЗ ЧАТЫРЫ ГАДЫ ПАСЛЯ ЧАРНОБЫЛЯ

ПА АДЗІНАЙ ПРАГРАМЕ

Напярэдадні чацвёртай гадавіны бедства на сумесным пасяджэнні Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР разглядалася пытанне аб адзінай праграме па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС і аб сітуацыі, звязанай з гэтай аварыяй.

Пасля абмеркавання Вярхоўны Савет СССР прыняў пастанову «Аб адзінай праграме па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС і сітуацыі, звязанай з гэтай аварыяй». У ёй адзначаецца, што аварыя на Чарнобыльскай АЭС па сукупнасці вынікаў з'яўляецца самай буйной катастрофай сучаснасці, агульнанародным бедствам, якое закранула лёс мільёнаў людзей.

Вярхоўны Савет СССР падкрэслівае: меры, якія прымаюцца для ліквідацыі вынікаў аварыі, аказаліся недастатковымі. У раёнах, што падвергліся радыеактыўнаму забруджванню, склалася вельмі напружаная сацыяльна-палітычная сітуацыя, абумоўленая супярэчнасцямі ў рэкамендацыях вучоных і спецыялістаў па праблемах радыяцыйнай бяспекі, прамаруджаннем у прыняцці неабходных мер і ў выніку страты часткай насельніцтва даверу да мясцовых і цэнтральных органаў улады.

Існуючае становішча ў многім з'яўляецца вынікам няправільнай ацэнкі на ўсіх узроўнях дзяржаўнага кіравання ў цэнтры і на месцах маштабаў і вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

У прынятай пастанове пазначаны канкрэтныя мерапрыемствы, на якіх трэба сканцэнтраваць намаганні ў першую чаргу. Гэта тычыцца перасялення насельніцтва з тэрыторый, дзе забеспячэнне нармальных, без абмежаванняў, умоў жыцця і працоўнай дзейнасці немагчыма, і перш за ўсё сем'яў з дзецьмі і цяжарных жанчын.

Усяго ў два этапы (1990 і 1991 гады) праграмай намячаецца перасяліць жыхароў 395 населеных пунктаў, у тым ліку ў Беларусі—306 пунктаў, 38—40 тысяч чалавек.

Па прапановах і разліках саюзных рэспублік мяркуецца перасяліць да 1993 года з гэтай катэгорыі прыкладна 110—130 тысяч чалавек, а ў цэлым па праграме намячаецца перасяліць з забруджанай тэрыторыі 180—200 тысяч чалавек, у тым ліку ў Беларусі—90—94 тысячы чалавек.

Прынятая пастанова прадугледжвае выдзяленне неабходных фінансавых і матэрыяльна - тэхнічных рэсурсаў, прыцягненне вядучых айчынных і замежных спецыялістаў для завяршэння распрацоўкі Адзінай доўгатэрміновай дзяржаўнай саюзна-рэспубліканскай праграмы, якая павінна быць зацверджана да канца 1990 года.

Савету Міністраў СССР даручана распрацаваць праект Закона аб чарнобыльскай катастрофе; распрацаваць да канца 1990 года комплекс мер па вывядзенню энергаблокаў Чарнобыльскай АЭС з эксплуатацыі; завяршыць у 1990 годзе фарміраванне навукова абгрунтаваных крытэрыяў бяспечнага пражывання людзей з улікам беспарогавай канцэпцыі і іншых сучасных уяўленняў; распрацаваць і зацвердзіць да верасня 1990 года спецыяльную праграму «Дзеці Чарнобыля»; прыняць меры па хутчэйшаму спыненню на забруджаных тэрыторыях вытворчасці прадуктаў харчавання, якія не адпавядаюць нарматывам і г. д.

***

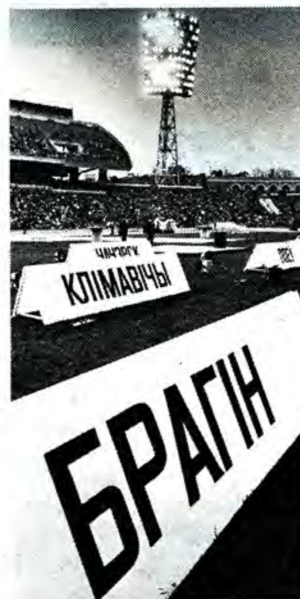
26 красавіка 1990 года рэспубліка ўпершыню адзначала аб'яўлены афіцыяльна Дзень чарнобыльскай трагедыі—змрочную дату сваёй гісторыі.

Ужо раніцай з запаленымі фарамі аўтамабіляў выехалі на дарогі многія вадзіцелі. На працягу ўсяго дня не гасла гэта трывожнае святло. А на змярканні тысячы свечак запаліліся на стадыёне «Дынама». Іх прынеслі сюды ўдзельнікі мітынгу-рэквіема, якія прыйшлі аддаць даніну памяці ўсім ахвярам Чарнобыля.

...У 21 гадзіну пагаслі пражэктары. Трывожны бой званоў загучаў над чашай стадыёна ў Мінску. Да мікрафона падышоў мітрапаліт Мінскі і Гродзенскі Філарэт, патрыяршы экзарх усяе Беларусі. Усе ўсталі, беражліва хаваючы ў далонях трапяткія агеньчыкі свечак. Яго выступленне, якое хутчэй можна назваць пропаведдзю аб адказнасці кожнага з нас, усяго чалавецтва за ўсё, што мы творым на зямлі, аказалася вельмі сугучным з настроем людзей. Гэты заклік да пакаяння, міласэрнасці, спачування набатам адгукнуўся ў сэрцах удзельнікаў мітынгу-рэквіема.

***

Такімі ж пачуццямі былі перапоўнены сэрцы мільёнаў людзей, што прынялі ўдзел у дабрачынным 24-гадзінным тэлемарафоне «Чарнобыль», які вёўся з дзяржаўнай канцэртнай залы «Расія» ў Маскве. Каля 5 мільёнаў долараў і больш за 70 мільёнаў рублёў пераведзена на рахунак тэлемарафона за суткі. І гэта без уліку ахвяраванняў у выглядзе медыкаментаў, абсталявання, тавараў шырокага спажывання.

НА ЗДЫМКАХ: мітынг-рэквіем на мінскім стадыёне «Дынама».

ГУТАРКА З ВУЧОНЫМ-ГІСТОРЫКАМ

НАРОД ПЕРАМАГЧЫ НЕЛЬГА

У сённяшнім нумары наш карэспандэнт працягвае гутарку з Аляксеем ЛІТВІНЫМ — кандыдатам гістарычных навук, загадчыкам аддзела гісторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны ў Інстытуце гісторыі Акадэміі навук БССР. У артыкуле — спроба (на падставе фактаў і дакументаў) па-новаму асэнсаваць падзеі ваенных часоў, жыццё Беларусі ва ўмовах фашысцкай акупацыі. Нагадаем, што ў першай частцы разглядалася абстаноўка ў нашай рэспубліцы непасрэдна перад вайной, цяжкасці, з якімі сутыкнулася насельніцтва ў першыя дні нашэсця.

— Усё ж такі як, па-вашаму, немцы пачалі будаваць свой акупацыйны рэжым і ўзаемаадносіны з насельніцтвам?

— Акупанты ў Беларусі з самага пачатку прыступілі да своеасаблівай каланізацыі захопленай тэрыторыі, якую разглядалі ўжо, як поўнасцю знявоЛеную. Па першым часе яны былі ўпэўнены, што змогуць паспяхова кіраваць беларусамі. Але праз некалькі месяцаў, калі ўжо быў створаны Генеральны камісарыят Беларусі, зрабілі пэўны паварот у палітыцы і пачалі далучаць да кіраўніцтва мясцовае насельніцтва. Для гэтага выкарыстоўваліся, калі можна так сказаць, нацыяналістычныя беларускія сілы. У значнай ступені і з мэтай распальвання нацыянальных страсцей. Наогул, палітыка зводжвання нацыянальнасцей, прынцып «падзяляй і ўладар» выкарыстоўваліся немцамі даволі шырока. У Беларусі ішло зводжванне беларусаў з палякамі, беларусаў з рускімі. Што тычылася яўрэяў, то да іх стаўленне адразу было адназначнае: гэты народ прызначаўся на поўнае знішчэнне. У выпадку ж з рускімі, напрыклад, шырока даводзілася меркаванне, што беларусы па свайму паходжанню не маюць нічога агульнага са славянамі, а таму, значыць, і з рускімі ім не па дарозе; што на працягу двухсот гадоў ішла расійская каланізацыя Беларусі. У мэтах падтрымання нацыяналістычных настрояў акупанты пачалі выдаваць у Мінску і іншых гарадах газеты на беларускай мове, уводзілі беларускую мову разам з нямецкай ва ўсіх акупацыйных установах і г. д. Але такі своеасаблівы працэс беларусізацыі праводзіўся толькі на тэрыторыі, што падпала пад юрысдыкцыю Генеральнага камісарыята. Ва ўсходніх раёнах Беларусі — Магілёў, Віцебск, Орша, Гомель — метады былі іншымі. Там стаўка рабілася галоўным чынам на рускамоўныя выданні.

Пры самым пачатку стварэння грамадзянскай адміністрацыі немцы выкарыстоўвалі ў значнай ступені палякаў, асабліва тых, хто ўжо паспеў папрацаваць з немцамі ў польскім генерал-губернатарстве. Гэта, дарэчы, адпавядала інтарэсам і лонданскага польскага ўрада. І потым, калі немцы сталі далучаць беларусаў, то паміж апошнімі і палякамі пачаліся сутыкненні. Ёсць дакументы, якія сведчаць, што палякі пісалі даносы на беларусаў, а беларусы — на палякаў. Так і ішоў працэс замены адміністрацыі.

Восенню сорак першага была створана Беларуская нацыянальная самапомач — БНС на чале з доктарам Ермачэнкам, дзеячам беларускай нацыяналістычнай эміграцыі, які ўзначальваў вядомы Пражскі беларускі цэнтр. Па непасрэднаму распараджэнню Гімлера Ермачэнка быў накіраваны на Беларусь. Ёсць такія дакументы. Галоўная задача ставілася такая: аб'яднаць пранямецка настроеных беларускія сілы.

Аднак вялікага даверу да гэтых беларусаў у немцаў не было. Рэальная ўлада належала, безумоўна, немцам.

Дарэчы, гаўляйтэр Кубэ быў нядрэнным палітыкам. Ён хацеў стварыць нешта накшталт беларускага ўрада. Натуральна, не ад вялікай любові да беларусаў, а проста бачыў у гэтым перспектыўны шлях дасягнення поспеху для немцаў, Германіі.

Але вярхоўнае гітлераўскае кіраўніцтва на гэта не пайшло. Кубэ здолеў стварыць так званую Раду даверу, якая выконвала функцыі нейкага каардынацыйнага цэнтра пры камісарыяце. Гэта ўсё адбылося летам 1943 года. Ужо пасля смерці Кубэ заснавана БЦР — Беларуская цэнтральная рада. На чале яе стаў адзін з лідэраў беларускіх нацыяналістаў — Радаслаў Астроўскі. Ён заставаўся галавой марыянетачнага ўрада да самага прыходу Савецкай Арміі.

— Аляксей Міхайлавіч, мы з вамі зараз усё больш вядзём гаворку пра лідэраў і неяк аддалена зусім пра жыццё простых людзей. Як жа ўсе гэтыя палітычныя метамарфозы адбіваліся на іх! З успамінаў, з дакументаў, з твораў мастацтва добра вядома, што пр люд гора сёрбаў поўнай кай.

— Так, усё так. І трагічнасць становішча ўзмацнялася яшчэ і тым, што сітуацыя часта складвалася вельмі неадназначная. Вось толькі адзін клад. БЦР аб'явіла агул прымусовую мабілізацыю ў армію беларускай моладзі. Уявіце сабе: акупіраваная тэрыторыя, людзі поўнасцю ва ўладзе немцаў. Што загадаеце тут рабіць? Калі быць шчырым, цяжка адказаць і сёння. А ў тых умовах? Нехта вымушаны быў працаваць пры акупацыйным рэжыме, проста каб існаваць. Мы неяк пра гэта сароміліся пісаць.

Мне бачыцца, што не ўсё так адназначна і з людзьмі творчай працы, інтэлігенцыяй. Частка з іх паверыла акупантам. Напрыклад, паэтэса Наталля Арсеньева, якая супрацоўнічала ў акупацыйных выданнях. Прыгадаю таксама Масея Сяднёва. Ён вучыўся ў Мінску ў педінстытуце. Потым быў высланы на Калыму. Перад самай вайной яго вярнулі ў Мінск. Так, і Арсеньева, і Сяднёў паверылі ў непахіснасць нямецкай улады. Але чаму? Ці не адыграла тут сваю ролю і асабістая крыўда на Савецкую ўладу, і тая акалічнасць, што яны бачылі тупіковасць сталінскага рэжыму, адчувалі, што той парадак, які ўсталяваўся ў СССР, таксама да дабра не прывядзе? Што тычыцца іхняй літаратурнай творчасці перыяду нямецкай акупацыі, мне здаецца, тут павінны сказаць сваё слова спецыялісты-літаратуразнаўцы.

Мы проста павінны адрозніваць нацысцкіх злачынцаў, на руках якіх кроў нашых людзей, ад тых, хто быў ашуканы, запалоханы. Былі і такія, хто не прымаў сталінскі таталітарны рэжым, дзе дэмагагічна казалася пра адно, а на справе рабілася ўсё па-іншаму, і вялі барацьбу з гэтай сістэмай. Тут дарэчы будзе ўспомніць лёсы тых дзеячаў БНР, якія паверылі ў перабудову сталінскага парадку, вярнуліся і знайшлі на радзіме сваю пагібель. Таму, я пераканаы, нельга ўсіх стрыгчы пад адзін грэбень. Дарэчы, і кожная эпоха дае сваё бачанне нейкіх супярэчлівых з'яў і падзей.

— Сумленнасць і памяркоўнасць заўсёды павінны прысутнічаць пры размеркаванні: каму бізун, а каму пернік... Ведаеце, увесь пасляваенны час наша ідэалогія патрабавала толькі аднаго — выхоўваць герояў. А герою, лічылася, сумненні невядомыя — усё тое ж двухколернае ўяўленне пра жыццё.

— Менавіта таму, каб пазбегнуць гэтай двухколернасці, дадаць нейкіх нюансаў, хачу падрабязней спыніцца на функцыяніраванні Беларускай самапомачы.

Гэта арганізацыя трактуецца ў нас, як аб'яднанне здраднікаў, памагатых акупантаў. Па вялікаму рахунку так яно і ёсць. Хапала там і агентаў СД. Але ж мы вырашылі спыніцца на нюансах. Таму...

Зноў прыгадаем, што насельніцтва было на пачатку вайны пакінута на волю лёсу і акупантаў. А тут з'яўляецца арганізацыя, якая выдае беларускія газеты, займаецца беларускай культурай, дарэчы, уся дакументацыя вялася тады на нямецкай і беларускай мовах. Далей самапомач абвясціла, што будзе клапаціцца пра бедных, збірала для гэтага ахвяраванні.

— І што, няўжо сапраўды ўсё гэта даходзіла да бедных!

— Цяжка адказаць дакладна. Але факты сведчаць, што ва ўсякім разе не да апошняга граша перадавалася немцам. Нешта траплялася і па прызначэнню.

Беларуская самапомач вяла ўлік кватэр, спрыяла пры іх абменах. Працавала біржа, ствараліся прытулкі, адкрылася бюро, якое выдавала харчовыя карткі. Ім кіраваў Баляслаў Берут. Так, той самы Берут, які стаў першым прэзідэнтам Польшчы, адзін з будучых кіраўнікоў яе рабочай партыі.

Безумоўна, усё, што рабілася Беларускай самапомаччу, у рэшце рэшт таксама ішло на карысць немцам, а, можа, у першую чаргу. Але зразумела і тое, што сярод іншых там траплялася сумленныя людзі, скажам, у тым жа картказым бюро нават была створана падпольная група. Потым трэба ўспомніць, што гэта яшчэ толькі пачатак акупацыі. Нехта мог і спадзявацца на «справядлівасць» новага парадку, ніхто не ведаў пра план «Ост».

— Так ужо і не ведалі!

— Я ўпэўнены, што не ведалі. Нават многія немцы пра яго па тым часе не чулі, а тым больш беларусы з самапомачы.

— І ўсё ж такі самапомач не карысталася аўтарытэтам у насельніцтва. Уся яе работа больш нагадвала нейкую імітацыю дзейнасці.

— У Мінску яно сапраўды так і адбывалася, але недзе па раёнах ад яе разам з тым была нейкая карысць. Напрыклад, з іх дапамогай адкрываліся школы. Там прапагандавалася гітлераўская ідэалогія. Але ж і фізіка, і матэматыка дзецям выкладаліся.

Самапомач спрыяла арганізацыі хоць якога медыцынскага абслугоўвання, ветэрынарнай службы. Але зноў-такі падкрэслю, чым нілем наладжвала ў чым-небудзь справу мясцовая грамадзянская адміністрацыя, аднача сва тым лягчэй было немцам спраўляцца з акупіраванымі тэрыторыямі: выкарыстоўваць рабочую сілу (бо яна была на ўліку), атрымліваць прадукты харчавання, розную сыравіну для сваёй прамысловасці...

— А ўвогуле з чаго карміласа насельніцтва!

— Як ні дзіўна, але акупацыйныя ўлады, нават калі яны і ненавідзелі мясцовых людзей, нейкім чынам павінны былі клапаціцца пра іх існаванне, у тым ліку і харчаванне. Іншым разам нашым сучаснікам, хто не бачыў тую вайну, здаецца, што прыйшлі фашысты і жыццё замерла. Не, не зусім так. У Мінску, напрыклад, засталося больш за сто прамысловых прадпрыемстваў, і немцы адразу загадалі ўсім рабочым прыступіць да працы. За гэта тыя забяспечваліся прадуктовымі карткамі.

Усім гараджанам было прапанавана ўвесну ўзяць зямлю і вырошчваць там зерне, гародніну. Калгаснікам — таксама працягваць працаваць. Але ад калгасаў формы немцы хутка адмовіліся: цяжэй было кантраляваць работу, атрымліваць патрэбную колькасць прадукцыі. Пасля кожны селянін стаў адказваць толькі за сябе. З яго лягчэй было ўзяць і падатак.

Дарэчы, іншым часам здараліся даволі цікавыя сітуацыі з гэтымі падаткамі. Вядзе напрыклад, селянін карову немцам здаваць. А тут партызаны. Карову забіраюць, а гаспадару даведку выдаюць: так і так, жывёліну канфіскавалі. Такія выпадкі былі вядомы, напрыклад, у Баранавіцкай вобласці.

— Няўжо немцы прымалі падобныя даведкі!

— А куды падзецца? Нават залічвалі паст такому селяніну. Праўда, лі хутка немцы пачалі дзейнічаць па-іншаму. Налятали на вёскі і бралі ўсё, што траплялася, па сутнасці рабавалі. А напачатку рабілі выгляд захавання законнасці.

— Выходзі то сялянам даводзілася трайны падатак несці: на немцаў, партызан падтрымліваць і ўласную сям'ю карміць.

— Так. Жыццё селяніна ніколі не было лёгкім. А ў вайну і ад немцаў нікуды не схавацца, і партызан не кінеш у лесе галадаць.

— Наогул, партызанскі рух насельніцтвам Беларусі падтрымліваўся. Інакш бы ён не набыў такі размах.

— І таму немцы адразу адчулі ўсю небяспеку партызанскай барацьбы. Хоць напачатку партызанскія атрады пераважвалі свае далёка не лепшыя часы.

У першы перыяд не было ніякага кантролю, партызанскі рух насіў даволі стыхійны характар, і гэта, лічу, непазбежна. Але крыху пазней, калі былі створаны падпольныя партыйныя органы, калі партызанамі пачалі кіраваць з цэнтра, стаў патроху наводзіцца парадак. Пачалі дзейнічаць партызанскія суды, ваенныя трыбуналы, якія каралі за марадзёрства, іншыя правінасці супраць насельніцтва. Хаця і ў гэтым адбіваліся тыя хібы, што раз'ядалі савецкае грамадства пры Сталіне. Так і ў партызанскіх атрадах нярэдка панаваў дух усеагульнай падазронасці, татальнай сочкі аднаго за адным, ствараліся асобыя аддзелы. Здаралася, што амаль ці не разнарадкі на выкрытых шпіёнаў спускаліся з цэнтра. І «ворага» адразу ж знаходзілі. Усякае было.

Немцы практычна адразу пачалі жорсткую барацьбу з партызанамі. Яны, напрыклад, практыкавалі адказнасць мірных жыхароў за партызанскія акцыі. Скажам, замацоўвалі за нейкай вёскай кавалак чыгункі. І калі там адбывалася дыверсія, расстрэльвалі заложнікаў з гэтай вёскі. Або знішчаліся ў партызанскіх зонах цэлыя вёскі разам з жыхарамі. Гэта лёс і Хатыні, і Дальвы, і соцень іншых беларускіх паселішчаў.

Як жа ставіліся самі немцы да такіх акцый? Ёсць дакументы, што неадназначна. Напрыклад, Кубэ быў не згодны з такімі метадамі: ваеннае ведамства — вермахт і ведамства Гімлера—СС мелі розныя пагляды. Эсэсаўцы далучалі да карных акцый у Беларусі і часці РОА (Расійскай вызваленчай арміі генерала Уласава), паліцэйскія батальёны ўкраінскія, латышскія, літоўскія...

Калі гаварыць пра гітлераўскую тактыку барацьбы з партызанамі, то яна на працягу доўгіх год акупацыі значна відазмянялася.

Напачатку ўсё будавалася на фактары застрашэння сілай, запалохвання, масавага знішчэння ўсіх, хто меў хоць якое дачыненне да партызан. Потым сталі практыкаваць глабальныя контрапераці супраць партызанскіх зон. Далучаліся да гэтага войскі СС, вермахта, паліцэйскія фарміраванні. Такім чынам «прачсваліся» вялікія тэрыторыі, на якіх вынішчалася літаральна ўсё.

Але і тут асаблівага поспеху не было, і пры гэтым акупанты неслі вялікія страты ў жывой сіле.

Тады надышоў новы этап, на якім меркавалася змагацца з партызанамі сіламі мясцовых жыхароў. Пачалі ствараць самаахову, узбройвалі вяскоўцаў, прымянялі сілы здрадніцкіх фарміраванняў, пра якія ў жо прыгадваў.

Акрамя таго, немцы пайшлі па шляху стварэння так званых «ілжэпартызанскіх» атрадаў, г. зн. пераапраналі сваіх людзей, якія потым рабавалі, забівалі сялян, палілі вёскі.

Недзе ў 1944-м зноў сталі распрацоўвацца вялікамаштабныя акцыі супраць партызан з далучэннем вялікіх вайсковых фарміраванняў, паліцыі. Трэба адзначыць, што тады фашысты дабіваліся значных поспехаў.

І цяжка сказаць, які лёс быў прыгатаваны многім партызанскім фарміраванням, калі б фронт затрымаўся хаця б да восені. Бо існуюць нават навуковыя тэорыі наконт таго, як уціхамірваць тэрыторыі: колькі салдат павінна прыпадаць на кожны кіламетр, якую сістэму гарнізонаў разгарнуць, іх узаемасувязь і г. д. Усе мы разумеем: лёс гітлераўскага нашэсця ўжо быў прадвызначаны. Але жыццяў беларускіх партызан яны маглі б за даволі кароткі час загубіць вельмі многа.

— Аляксей Міхайлавіч, тэма Вялікай Айчыннай сапраўды невычэрпная: столькі падзей, столькі лёсаў умяшчае яе гісторыя. Час ідзе, а ўсё новыя і новыя старонкі адкрываюцца перад намі. Мабыць, далёка не ўсё сказалі і гісторыкі. Будзем удзячны, калі вы і вашы калегі падрыхтуеце некалькі цікавых артыкулаў для «Голасу Радзімы», бо Вялікая Айчынная па-ранейшаму хвалюе не толькі нас тут, на Беларусі, але і нашых замежных землякоў.

— У сваю чаргу я хачу звярнуцца да замежных суайчыннікаў з просьбай. Вядома, што за гады вайны за мяжой аказалася 370 тысяч жыхароў Беларусі. Многія з іх так і засталіся жыць на чужыне. Мы лічым важным для нашай гісторыі сабраць успаміны гэтых людзей. Таму звяртаемся да ўсіх, каго ваеннае ліхалецце параскідала па свеце, прысылаць свае ўспаміны на адрас: БССР, 220072, г. Мінск, вуліца Ф. Скарыны, 1. Інстытут гісторыі АН БССР.

— Шчыра дзякуем вам за гутарку.

Інтэрв'ю ўзяла
Галіна УЛІЦЁНАК.

Заканчэнне.
Пачатак у № 18.

ЛИСТАЯ ПОДШИВКИ «РУССКОГО ГОЛОСА»

У БЛОКАДНОГО КОСТРА

Первую группу, которая отправилась в туристическую поездку на Родину, «Русский голос» организовал более тридцати лет назад. С тех пор в Советском Союзе побывали тысячи наших соотечественников из Соединенных Штатов Америки. Как всегда, в составе этих групп были в основном белорусы, русские, украинцы.

Когда туристы приезжают в Советский Союз, они прежде всего хотят посетить наши города-герои, для них они что-то вроде святыни. Ниже речь пойдет об одной из групп, состоявшей почти целиком из американцев белорусского происхождения, которую мне довелось сопровождать.

Пять дней гости провели в Минске, посетили Хатынь, Курган Славы, музеи, театры. Несколько человек навестили родных в Бресте и близ него. Каждый человек многострадальной белорусской земли, памятники и обелиски, которых здесь не счесть, снова напомнили им о минувшей войне. Переполненные впечатлениями от увиденного и вновь пережитого туристы приехали в Ленинград.

Над городом революции хмурое небо. Неистовый ветер рвет не успевшие пожелтеть листья с деревьев. Проливной дождь. Мы идем по Пискаревскому кладбищу, где покоятся более полумиллиона ленинградцев.

Монумент Матери-Родины. У подножия его гора цветов. А люди все несут и несут новые. Вот к монументу медленно движется процессия в несколько сот человек. Возлагают венок из живых цветов...

Молчание прерывает Вера Осбек:

— В каком бы советском городе ни находились, люди, узнав, что мы из Америки, обращаются к нам с одним и тем же вопросом: «Неужели вы верите в «советскую военную угрозу»? — Мы слышали это на улицах, в театрах, в музеях — повсюду. Такие вопросы нам задавали москвичи, минчане и вот теперь — многострадальные ленинградцы, пережившие 900 жутких блокадных дней. Мы убеждены: в СССР никто о войне не думает. Война для советского человека — вечно кровоточащая рана. Десятилетия минули со дня Победы над фашизмом, но люди никогда не забудут, как досталась им эта Победа.

В Минске, в гостинице «Юбилейная», где мы жили, в холле разгорелась дискуссия: нужна ли человечеству война? Двое молодых австралийцев заявили: «Нужна: слишком много людей на земле. Половину надо уничтожить».

Присутствующие англичане, да и мы гневно обрушились на этих парней. Кто вложил в их головы это безумие?

На Пискаревском мемориальном кладбище есть два павильона, в которых собраны фотографии девятисот блокадных дней. Они о том, как все это было. Становится жутко и холодно, когда видишь эти фотодокументы. Мои спутники вспомнили американский музей, в котором собраны образцы атомного оружия...

Каждому из них хотелось поделиться воспоминаниями о пережитом. Вот и Павел Коржик разговорился после долгого молчания.

Предки его — белорусы. Жили неподалеку от поселка Мир на Гродненщине. Он же родился в США. Но в Мире у него большая родня.

— В Мире, — говорит Павел Коржик,—я провел самые светлые дни моей жизни — начиная с 1973 года, я приезжал к родным, живущим там, семь раз.

Гости покидают Пискаревское кладбище. По-прежнему льет дождь. Каждый из них думает о своем. Теперь мы знаем о чем. Вспоминаются строки Ольги Берггольц:

...И каждый, посетивший
этот прах,
смелее станет, чище и
добрее,
и, может, с[illegible] душу мир
согреет
у нашего блокадного костра.

В конференц-зале Ленинградского музея этнографии за «круглым столом» собрались туристы из многих европейских стран и групп американцев белорусского происхождения. Речь шла о мирном сотрудничестве государств и, конечно же, об обстановке на планете. Александр Иванович Смолей призвал собравшихся активно включиться в движение сторонников мира и рассказать в странах, куда вернутся через несколько дней туристы, правду о Советском Союзе.

Александр Смолей родился на Брестчине. Его биография во многом схожа с биографиями сотен других его сограждан, которых, как и его, горькая нужда заставила отправиться на чужбину. Обосновался в Нью-Йорке. Активно работал в русско-американском прогрессивном движении и не изменил ему до конца дней своих.

В городе на Неве гости из Соединенных Штатов Америки познакомились с двоюродным братом А. Смолея, Павлом Калистратовичем Дудко, человеком «с того берега Буга».

...Их было несколько — профессиональных разведчиков, наших зарубежных друзей и просто безвестных героев, которые, рискуя жизнью, в преддверии войны спешили предупредить о надвигающейся смертельной опасности: Германия начнет необъявленную войну с Советским Союзом. Одним из тех, кто передал советским пограничникам эту страшную весть, был молодой крестьянин из деревни Старый Бубель, расположенной на территории Польши. Небольшая деревенька эта, что в сорока километрах от Бреста, по ту сторону Буга, была оккупирована гитлеровцами. Сельчане видели, как стягивали они войска в прилегающие к советской границе леса, колонны танков и бронемашин запрудили все окрест. У самой границы ночью фашисты скосили незрелую рожь и за скирдами поставили орудия. Было ясно: вот-вот грянет бой. Потом и точную дату узнали.

Тихим летним вечером, за 30—35 часов до начала войны, с польского берега переплыл Буг человек и передал советским пограничникам: «22 июня в 4 часа утра Германия начнет войну против СССР. Будьте готовы!» Это был Павел Дудко. Сообщение его немедленно передали командованию. И когда гитлеровцы ровно в назначенное время открыли ураганный огонь и начали форсировать Буг, их встретили готовые к бою пограничники второй заставы, которой командовал лейтенант Василий Горбунов. Сотни фашистов нашли в водах Буга и на первых метрах белорусской земли свои могилы.

После войны Павел Дудко переехал поближе к родственникам, в поселок Ульяновка под Ленинградом. И мало кто знал тогда, что советский писатель Сергей Мартьянов, работая над книгой «Первые залпы», кропотливо занимается поиском героев, принявших на себя первый удар гитлеровцев.

Шли уже шестидесятые годы, когда С. Мартьянов рассказал в газетах «Вечерний Ленинград», «Сельская жизнь» и «Казахстанская правда» о подвиге Павла Дудко и пограничниках второй белорусской заставы. 2 июля 1964 года «Русский голос» перепечатал одну из статей Сергея Мартьянова. И удивительная история, связанная с именем Павла Дудко, получила не менее удивительное продолжение... в Соединенных Штатах Америки.

...Судьба раскидала братьев — Александра Смолея и Павла Дудко по белу свету. Они толком ничего и не знали друг о друге. И вдруг эта публикация в газете. Она взбудоражила не только Александра Смолея, но и его нью-йоркских друзей. Ее читали, перечитывали, передавали друг другу. А потом решили написать коллективное письмо Павлу Дудко — благодарность за мужество, за подвиг, за преданность Отечеству. 26 ноября 1964 года «Русский голос» опубликовал это письмо:

«Дорогой Павел Калистратович! Мы прочитали статью советского писателя Сергея Мартьянова «Первые залпы», в которой было рассказано о вашем подвиге. События, описанные в ней, происходили около нашего родного Бреста, у второй пограничной заставы. Только через двадцать два года удалось советскому писателю, в прошлом офицеру-пограничнику, автору нескольких книг о границе, установить личность «человека с того берега Буга». Им оказались Вы, двоюродный брат Александра Ивановича Смолея.

Те первые залпы войны пробудили Великую Русь! От холодных вод Белого моря до знойных песков Туркестана, от дремучей сибирской тайги до широких степей Украины, раздольных полей и лесов Белоруссии — встал народ на защиту родного Отечества. Повсюду пылали города и деревни, дрожала земля! В те страшные дни потрясающей войны встала Русь, встал двухсотмиллионный советский народ-великан. И не отдали Родину! Враг захлебнулся своею собственной кровью...

Мы, Ваши соотечественники на далекой чужбине, низко склоняем головы перед советскими героями, отстоявшими Родину. Мы чтим память тех, кто погиб в смертельных схватках с врагом. Мы гордимся и Вашим героизмом!

Да здравствует мир во всем мире! Долой всякое зло войны!».

Братья встретились в Ленинграде. Говорили обо всем на свете, о жизни, прожитой трудно, но праведно. Старший, Павел Дудко, вспомнил Старый Бубель, своих сельчан, в 1939-м ждавших Красную Армию. Но деревенька та осталась по другую сторону советской границы. Вспомнил, как изба его тихими деревенскими вечерами превращалась в избу-читальню, где были «левые» газеты, книги Шолохова и Островского, листовки, доставляемые друзьями. Деревня ждала новостей из СССР и очень верила, что и в тот глухой, забытый, казалось бы, всеми уголок придет желанное освобождение.

А дальше?.. Дальше была война.

Немало полезного и разумного совершил на своем веку и младший брат, Александр Смолей. В лихие военные годы он был одним из тех, кто создавал Комитет помощи Родине, активно сотрудничал в «Русском голосе». А в последние годы жизни был одним из руководителей редакции, входил в состав комитета «Русского голоса».

Та ленинградская встреча стала последней для братьев...

Галина ЕВДОКИМОВА.

Окончание.
Начало в №№ 10—13, 16—18.

ГРАНДИОЗНЫЙ ПРОЕКТ

В феврале этого года в Москве подписан протокол о намерениях создать совместное предприятие между Министерством путей сообщения СССР и американской компанией «Берлингтон нортерн инк», специализирующейся на перевозках зерна из США в СССР. Ее эксперты, побывавшие минувшей осенью на Байкало-Амурской магистрали, сделали вывод о возможности совместной эксплуатации БАМа для перевозок зерна. До сих пор оно доставляется в атлантические порты США и оттуда морем — в западные порты нашей страны.

Все советские балтийские и черноморские порты перегружены, суда с зерном вынуждены подчас простаивать в ожидании выгрузки (в качестве резервных пришлось в свое время использовать даже финские порты Балтики). Замысел американской транспортной фирмы заключается в том, чтобы переправлять зерно из тихоокеанских портов США к берегам СССР и далее по БАМу, тем более что магистраль работает сейчас с малой интенсивностью из-за задержки освоения прилегающих к ней районов.

Разумеется, для реализации такого проекта нужно будет реконструировать советские дальневосточные порты, внедрить на наших железных дорогах современные технологии перевозки зерна, дооснастить БАМ новейшей техникой. После этого можно было бы использовать эту железнодорожную магистраль и для транзитных перевозок грузов через СССР на Ближний Восток и в Восточную Европу. Не исключается и участие американцев в разработке лесных угодий и добыче полезных ископаемых в регионе магистрали.

Как видим, проект грандиозный. Но на пути его осуществления могут встретиться не менее грандиозные трудности. Вспомним хотя бы ставший хроническим за последние годы и особенно месяцы простой грузовых вагонов на наших железных дорогах. Не застрянут ли вагоны с зерном, прошедшие по БАМу, на других магистралях страны?

Ответы на многие из этих вопросов, в том числе и на главный — какова финансовая сторона «проекта века», — советская и американская стороны намерены дать уже к началу лета.

Рудольф МАРТЫНОВ.

Гостеприимно встретил Минск студентов факультета планирования промышленности Ноттингемского университета. Их принимали сверстники из Белорусского института народного хозяйства. Они познакомили английских студентов из города-побратима с достопримечательностями Минска, организовали посещение школ, театров, спортивных сооружений, промышленных предприятий. Побывали англичане и в белорусских семьях.

НА СНИМКАХ: прогулка по проспекту Машерова в Минске; во время посещения мемориального комплекса «Хатынь».

Фото Ю. ПАВЛОВА.

Details of P. Masherov's Death

First Secretary of the Byelorussian CP Central Committee, Alternate Politburo Member Pyotr Masherov died in 1980 in a road accident. This is virtually all we know about the event. All the rest is rumour and conjecture. His strained relations with Brezhnev and genuine prestige in Byelorussia gave grounds for hypotheses of sabotage or assassination.

Is there a mystery behind the Byelorussian leader's death? Could rumours be due to lack of information? MN correspondent Nataliya GEVORKYAN talks about the road accident at km 659 on the Moscow-Brest motorway with Vladimir KALINICHENKO, Senior Investigator of major cases under the USSR Procurator-General, who handled the case.

On the evening of October 4, 1980, Deputy Procurator-General Victor Naidyonov suddenly rang up the investigation section, asked who was still there, and told me to come to his office. Obviously agitated, he said: "Several hours earlier Masherov died in a road accident in Byelorussia. A lorry ran into his limousine — that is all I know from initial reports. The lorry driver is alive in hospital. Go there and report daily on the progress of the investigation."

The officials of the Byelorussian Procurator's Office, militia, KGB, and relevant experts had come to the Byelorussian Procurator's Office in Minsk. The bodies of Masherov, his driver, and bodyguard were in the morgue. We began by examining them. The victims sustained terrible injuries. One immediately noticed that the driver was an elderly and sickly man. We were told he had been Masherov's driver for years and begged to be allowed to drive him even after retirement age.

The scene of the accident was depressing, too. We saw a heap of scrap metal that was the remains of the non-armoured Chaika limousine. The damaged and burned lorry GAZ-53B (license plate 02-01 MMB) was some distance away. Examination of the limousine revealed nothing interesting expect a pair of spectacles on the driver's seat.

In the afternoon of October 4, 1980, Masherov had left Minsk on business. He did not like travelling in state, so contrary to the tradition at the time, his limousine was escorted by just two militia Volga cars. The one in front had neither distinctive colouring nor a flash beacon on top. The distance between the Volga and Masherov's Chaika was between 60 and 70 m, the three cars moving at 100 kph down the centre line. At 3:05 p. m. the front car climbed a hill, its yellow lights flashing, and descended into a valley. It was seconds before the accident.

New traffic rules introduced on July 1, 1980, had not yet been mastered by all drivers. Under the new rules, upon sighting an official vehicle, on-coming vehicles were to "stop by the curb or at the side of the road". Violations of the rule were subject to severe punishment.

The lorry driver, Nikolai Pustovit, father of three young children, a driver at the Zhodino Farming Research Institute, was on a routine cross-country run along the motorway. For some time he had been following the heavy MAZ-503 truck (license 89-19 MND) 50 to 70 m ahead. Taraikovich, the driver of the truck who worked at Service Centre No 4 in Minsk, was the first to spot the official motorcade. Following the rules, he pulled over to the roadside and shifted into low gear to brake. His truck slowed quickly.

Said Nikolai Pustovit during the first interrogation: "The road I was travelling on the day of the accident was well known to me... Driving conditions were good and I felt no tension. When I raised my eyes from the dashboard I suddenly saw the back of the heavy truck in front. My impression was that it came to a sudden standstill in front of me... I swerved sharply to the left. I remember the moment of collision... as a terrible crash, and flames."

Pustovit said his attention had strayed from the road for a moment when he looked at the dashboard readings. I cannot exclude the possibility of a momentary black-out due to monotonous driving, which may have occurred just before the truck ahead braked.

The Volga at the front of the motorcade was the first to see his lorry veer towards the centre line from behind the MAZ truck. The driver's reaction was instantaneous and absolutely correct under the circumstances: he sped up and forged ahead. The Chaika driver, whose specs we found in the limousine, tried to do the same, as was evide[illegible] from the short braking tr[illegible] which broke off about 100 m before the crash. Then came a terrible headon collision at full speed, and an explosion. Turning sharply left, Pustovit was thrown out the rigt-hand door [illegible] the ground. His clothes w[illegible] ablaze and he survived only because passers-by came to his rescue. All the passengers in the Chaika limousine died instantly. The second Volga car miraculously braked a few metres short of the beavy MAZ.

From the written report of forensic motor experts to the USSR Ministry of Justice:

"Had the driver of the GAZ-53B lorry taken appropriate measures to brake his vehicle, he could have prevented the road accident. Given the circumstances, it was technically impossible for the driver of the Chaika limousine to prevent the collision with the lorry by braking.

"The driver of the Volga and the officer in charge of the motorcade were unable, within the framework of Traffic Rules and special instructions, to prevent the GAZ-52B lorry from veering into the on-coming traffic lane."

On October 7, 1980, Byelorussia paid its last respects to Pyotr Masherov, the general favourite. Tens of thousands queued to march past his coffin. Even more people flanked the road to the cemetery, despite pouring rain. They did not conceal their grief.

The CPSU Central Committee sent its Cecretary, M. Zimyanin, to attend the funeral of the Alternate Politburo Member. Brezhnev sent a wreath. Incidentally, a short time later, when Kunayev was celebrating another anniversary in Kazakhstan, Brezhnev and several other Politburo members chose to come in person.

The investigation of Masherov's death was conducted and completed by Vladimir Ignatovich, at that time an Investigator of major cases under Byelorussia's Procurator-General, now a USSR people's deputy and Member of the USSR Supreme Soviet. Nikolai Pustovit was sentenced to 15 years in jail.

PEACE ON EARTH

The Summer Courses of the Slavic Studies in Prague gather admirers of the Czech language from all the continents (incidentally there are several courses like that in Czechoslovakia). It is amusing to watch Japanese, French, Vietnamese, Egyptian, Latvian and American students trying to find comcon language during the classes at the Carlowo University... Byelorussians come to study in Czechoslovakia almost annually too...

Once during one of our "outings" (excursions) Guna Linkevicha from Riga introduced me to her neighbour — the American professor and poet Dagmar Wolcott. They chatted merrily in English and I forced myself to say something in Czech. I found out that Dagmar Wolcott came from Ohio (this state, Cleveland in particular, harbours the Byelorussian society called "Polatsk"). She teaches English Literature in the Columbus City University. Her father came from Moravia (from the Brno region) and during the Summer Courses she undertook to study the Czech language seriously.

That spring Dagmar and her students visited the U.S.S.R. (Tbilisy, Moscow and Leningrad). In her letters from the United States she tells me that she is studying the works by Pushkin and quotes lines from Yevtushenko's and Voznesensky's poems. Dagmar knows much about Byelorussia. She considers Kupala, Kolas, Melezh and Tank the most renowned Byelorussian writers. Her fovourite poem by Maxim Tank, for example, is his "Sun Clock". She wonders: "Is it true that Chagal comes from a Byelorussian town? He is my favourite painter."

Dagmar Wolcott translated some of my verses into English (her University colleague did the word-for word translations). Whereas I endeavoured to translate her poem "Four Czech Brothers" dedicated to her father. Incidentally this poem was awarded a literary prize in Ohio.

A number of Dagmar Wolcott's letters from the faraway Columbus bear a sticker which displays a motto "Peace on Earth" under the U.S. and the U.S.S.R. flags. Peace on Earth — those are the words that inspire you for life and work.

Sjarhei PANIZNIK

Dagmar T. WOLCOTT

(to my father)

We travel to Czechoslovakia,
long-awaited journey to
homeland you love —
My heritage, your childhood images,
thirty years late.
You bring me back to my aunt's tears,
to red-roofed villages cozy in hills,
to a singing people full of stories
of princesses who founded cities,
roaming as godmother ghosts in
castles and forts.
You bring me back to mosaic wooden cottages,
tall linden tress, fat plums, blackberries,
to warm soups, hard breads, mineral spring waters
where kings knealt down:
to proud medieval villages charmed by swans.
You bring me back to white statues, cool fountains,
to barley fields guarded by Cross stations,
to chickens, geese-wandering free
to cobblestone paths, polka bands, sidewalk cafes,
wildflowers bursting near the gate.
Dream images, I drink them in,
deep forests, silent pools,
Cathedrals sheltering King Charles' crown jewels.
How could you leave, break all ties,
the home where your heart lies?
One Sunday evening, an elder cousin
walks me briskly high above town,
points out the tombs, narrow graves,
whipped candlelight by the names —
four dead brothers (and many others)
gunned down in Nazi terror.
Four Czech brothers (Třešť's best)
gruesome answer —
why you left.

Sjarhei PANIZNIK

ABOVE OUR NATIVE FIELDS

We speak of that which will be,
the coming beauty of our age.
And of this clarion call,
this blow, this punch-in-the-ribs:
"Awaken and be born, o Man!
Be not a muscle-bound poseur,
puffed-up, larger than life;
Be your real self,
and take your post as creator.
Come forth, renewed, in these times,
these days of revolution,
the joyous power which gives
Truth to all men."
Though our homes have been mindlessly flattened,
we go forth to rebuild;
History again implores us
to sieze the glory of our time.
Are we really so worn, our
souls so discordant?
Begone to the ogres of the wasted years,
out, out, out!
Their ruinous boasts
and their sham works
have spread to all factories, all clubs.
"Awaken and be born, o Man!
But not from clay, nor from beyond
the curtain of post-nuclear smog."
There is no human doctrine
that allows Peace to prevail!
Turn back to your brave dreams
of eternal sovereignty.
Never relinquish that
which you gained by your sweat
To turn away from our ancestors,
from their language and land
which was theirs alone — it tears the throat.
Did we forsake them?
Is this the time to drive our leaders,
they of uncalloused hands, from the helm?
Freedom for the servants of our land!
Death to the lackeys!
The beat of twenty million feet
grows louder.
Devoted to Soviet rule
and work and order.
The songs no more frighten us
than the forests are crushed by earth
nor disturbed by stones,
And crystalline beams will appear
over our native fields.

THE DAWN OF BIRTH

The clock, like a mischevious kitten,
bat-bat-bats away the seconds of the evening...
How can one eat at a bleak table
where silence is incurable?
And thus, I am tearing through the streets:
March is under a swollen, drippy
hood, a hood of puffy brown...
The forest rears a monument.
One senses Spring's pronouncement:
"In life
Always expect disasters.
Spring demands service
in return for her grass and
for her new year."
I am returning to my city home now.
The tiny rootlets are undamaged.
The clock, like a faithful kitten,
bat-bat-bats the seconds of the evening.
Once again Dawn parades before me,
the alarm purrs:
"Time to r-r-roll out for work!"
And I dissolve in an earthly,
fullfilled feeling of the present.

***

(dedicated to Danchyk)

The mothers draw slowly near:
The ragged fissures narrow.
We are native-blood.
We are family.
And the songs soar above the endless barriers
and soften their deadly
chatter
changing the opposition of the sensors.
There was an emblem on freedom,
They say that this emblem
is the melodies of Andrusishyn —
of Danchyk.
The sound of his voice is in the heather
and in the sap of the rowan-tree.
From New York to Minsk
This small colossus grows
to the beat of
Intercontinental
applause.
Native songs preserve the Earth.
Fissures rent in the planet slowly close.
One even showed up
by my mustache.
There will be
ne boredom
from the songs.
America did not turn as gray,
as is the lot of a widowed
domestic...
— My Belorussian! —
singeth the singer,
accompanied by Bagdanovich-ish
rumblings.
Thy Belorussian...
He passionately loves that
source of impractical
legacy.
And the singers keep the mother-songs
alive.
They love her nightingales, her larks
May she never vanish from the Earth!

TRANSLATED BY D. WOLCOTT

Editor of the English Page
A. KUDLACH

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

СПАДЗЕЮЧЫСЯ НА СВАЕ СІЛЫ

Споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага вучонага, арганізатара навукі і грамадскага дзеяча, пісьменніка Івана Пятровіча (літаратурны псеўданім Янка Нёманскі).

І. Пятровіч нарадзіўся 12 красавіка 1890 года ў вёсцы Шчорсы Навагрудскага павета Мінскай губерні ў беднай сялянскай сям'і. Маці яго памерла, калі ён быў яшчэ дзіцем. Нягледзячы на нястачы і цяжкую сялянскую працу, юнак прагна цягнуўся да ведаў. Пасля пачатковай школы вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі, якую скончыў у 1909 годзе, не атрымоўваючы амаль ніякай матэрыяльнай дапамогі ад бацькі. На працягу наступных 5 гадоў малады вясковы настаўнік настойліва папаўняў свае веды, займаючыся самаадукацыяй, а затым, паспяхова вытрымаўшы іспыты, быў прыняты на аддзяленне ўсходніх моў гісторыка - філалагічнага факультэта Петраградскага універсітэта, што сведчыла пра яго вялікія здольнасці. Знаходжанне ў Петраградзе і вучоба на універсітэце шмат далі І. Пятровічу ў сэнсе агульнага пашырэння ведаў, выпрацоўкі светапогляду. «Вучыцца было нялёгка, — успамінаў пазней Іван Андрэевіч,—бо трэба было змагацца з жыццём, спадзеючыся толькі на свае сілы — дапамогі чакаць не прыходзілася. Але ўпартасць, узгадаваная з дзіцячых гадоў, дапамагла адолець усе прыкрасці жыцця, якія часамі былі нязмерна цяжкімі».

Вучыўся ва універсітэце нядоўга, таму што разгаралася першая сусветная вайна. З другой паловы 1916 года І. Пятровіч быў мабілізаваны ў царскую армію і пасля школы прапаршчыкаў ваяваў на Рыжскім фронце.

Пасля дэмабілізацыі з арміі І. Пятровіч працаваў у Беларускім нацыянальным камісарыяце спачатку ў Петраградзе, а затым у Маскве. На працягу 1918—1920 гадоў з'яўляўся членам Беларускага вольна-эканамічнага таварыства, створанага ў Петраградзе з мэтай развіцця навукі, культуры і народнай гаспадаркі Беларусі. Членамі гэтага таварыства былі Я. Карскі, А. Сержпутоўскі, А. Шахматаў і іншыя. Разам з Цішкам Гартным ён выдаваў першую савецкую беларускую газету «Дзянніца», дзе друкаваліся творы Якуба Коласа, Цішкі Гартнага, Алеся Гурло, Максіма Гарэцкага і многіх іншых беларускіх пісьменнікаў, грамадскіх дзеячаў. І. Пятровіч таксама змяшчаў шмат артыкулаў, прасякнутых шчырай зацікаўленасцю лёсам роднай Беларусі. Яго карэспандэнцыі, артыкулы, агляды па розных пытаннях сацыяльна-палітычнага, эканамічнага, нацыянальнага і культурнага жыцця Беларусі вызначаліся глыбінёй і грунтоўнасцю разумення палітычнага моманту. У гэты час некаторыя свае артыкулы ён падпісваў літаратурным псеўданімам—Янка Нёманскі, пад якім здабыў сабе ў 20—30-я гады вялікую вядомасць і папулярнасць.

З мая 1919 года І. Пятровіч знаходзіцца ў радах Чырвонай Арміі, абараняе заваёвы рэвалюцыі. Ён гераічна змагаўся ў паходах і баях супраць белагвардзейцаў, белафінаў і белапалякаў на Карэльскім, Петраградскім і Польскім франтах у 1919—1922 гадах, удзельнічаў у вызваленні Мінска ад белапольскіх легіянераў.

Складаным, поўным напружанай працы быў шлях І. Пятровіча ад простага вясковага хлопца да вядомага грамадскага дзеяча. Для разгортвання дзяржаўнага і культурнага будаўніцтва на Беларусі патрэбны былі людзі, якія б добра ведалі культуру, мову, звычаі народа. Таму ўрад БССР звярнуўся да ўрада РСФСР з просьбай аб вяртанні на Беларусь яе ўраджэнцаў, работнікаў асветы і культуры. Згодна з пастановай СНК РСФСР па гэтаму пытанню, прынятаму ў маі 1921 года, І. Пятровіч у 1922 годзе прыязджае на радзіму і накіроўваецца ў планава-эканамічныя органы рэспублікі. Працаваў спачатку намеснікам сакратара Эканамічнага Савета рэспублікі, а затым загадчыкам арганізацыйнага аддзела ЦВК БССР, з чэрвеня 1925 да мая 1934 быў членам прэзідыума і намеснікам старшыні Дзяржплана БССР, з мая 1934 да 1936—сакратаром Эканамічнага Савета БССР і адначасова намеснікам кіраўніка спраў СНК БССР, з'яўляўся членам ЦВК БССР VIII—XI скліканняў, абіраўся дэлегатам VIII Усебеларускага з'езда Саветаў.

Як чалавек надзвычай шырокіх інтарэсаў і эрудыцыі Іван Андрэевіч усе свае веды і вопыт аддае справе будаўніцтва сацыялістычнай гаспадаркі і нацыянальнай культуры. Пасля пераезду ў Мінск у яго завязваюцца моцныя сувязі з арганізаванай у 1922 годзе цэнтральнай навуковай установай рэспублікі—Інстытутам беларускай культуры. Іван Андрэевіч прымае актыўны ўдзел у рабоце Інбелкульта, у 1926 годзе становіцца яго праўдзейным членам, працуе разам з вядомымі дзеячамі навукі і культуры Беларусі—мовазнаўцамі П. Бузуком, М. Дурнаво, літаратуразнаўцамі І. Замоцiным, В. Мачульскім, гісторыкамі У. Ігнатоўскім, У. Пічэтам, А. Ясінскім, пісьменнікамі З. Жылуновічам, М. Гарэцкім і іншымі.

І. Пятровіч быў адным з арганізатараў разгортвання шырокай краязнаўчай работы ў рэспубліцы. Так, на І Усебеларускім краязнаўчым з'ездзе (люты 1926 года) ён выступіў з дакладам «Як весці работу па вывучэнню гаспадаркі», дзе акцэнтаваў увагу на вывучэнні прылад і тэхнікі сялянскай гаспадаркі, мясцовых промыслаў і іх арганізацыі.

З 1928 года пачынаецца праца па ўтварэнню нацыянальнай Акадэміі навук на базе Інстытута беларускай культуры. Іван Пятровіч стаў найбольш актыўным удзельнікам рэарганізацыі гэтай навуковай установы. Паводле рашэння ўрада БССР ад 26 снежня 1928 года, была заснавана Беларуская Акадэмія навук, і разам з трыццаццю іншымі вучонымі і дзеячамі культуры ён абіраецца яе праўдзейным членам па эканоміцы.

26 кастрычніка 1929 года на пасяджэнні Акадэмічнага савета Беларускай Акадэміі навук адбыліся дадатковыя выбары складу Прэзідыума акадэміі. Сакратаром быў выбраны акадэмік БАН І. Пятровіч. З сакавіка 1931 года пленум акадэмічнага савета БАН выбраў новы склад Прэзідыума акадэміі, членам якога стаў І. Пятровіч.

Нягледзячы на вялікую загружанасць у Дзяржплане БССР, абавязкамі акадэміка, грамадскай і пісьменніцкай дзейнасцю, І. Пятровіч адначасова прымае самы непасрэдны ўдзел у навучанні студэнтаў. З 1933 па 1936 год ён працуе ў толькі што адкрытым Беларускім дзяржаўным інстытуце народнай гаспадаркі.

У гэты час таленавіты беларускі вучоны актыўна выступае ў перыядычным друку з артыкуламі па пытаннях гісторыі, эканомікі, культуры Беларусі.

Навуковая спадчына І. Пятровіча надзвычай багатая. У 20-я гады ім было напісана шмат цікавых і змястоўных навуковых прац, якія б маглі скласці не адзін том і прынесці немалую карысць нашчадкам. У артыкулах асвятляліся надзённыя праблемы таго напружанага і складанага перыяду ў жыцці краіны, якая пераходзіла пасля грамадзянскай вайны да аднаўлення разбуранай гаспадаркі, пабудовы новага ладу, што было такім невядомым, але ўяўлялася светлым і шчаслівым. Ён умеў вылучаць самыя неадкладныя пытанні, прыводзіў пераканаўчыя доказы, рабіў абгрунтаваныя высновы адносна сацыяльнага, культурнага напрамку развіцця рэспублікі. Асаблівую цікавасць выклікаюць працы, прысвечаныя эканамічнаму становішчу Беларусі, развіццю яе гісторыі, культуры. Яны змяшчаліся на старонках часопісаў «Полымя», «Чырвоны шлях», «Народная гаспадарка Беларусі», «Савецкае будаўніцтва». У гэтых шматлікіх артыкулах, публіцыстычных нарысах, навуковых працах акрэсліваюцца важныя для пісьменніка назіранні, думкі, ідэі, якія потым ён выкарыстоўваў у сваіх мастацкіх творах.

Як пісьменнік, Я. Нёманскі стаў вядомы з 1922 года, калі ў часопісе «Полымя» № 1 быў надрукаваны яго першы мастацкі твор—апавяданне «Над Кроманню». Сярод літаратурнай спадчыны пачэснае месца займае першы зборнік апавяданняў Я. Нёманскага, які выйшаў у 1925 годзе, а ў 1928 годзе ён быў перавыдадзены пад назвай «На зломе». Апавяданні гэтага зборніка ў перакладзе К. Якоўчыка на рускую мову былі надрукаваны ў Ленінградзе ў 1930 годзе пад назвай «На изломе».

У аглядзе «Наша літаратура за 1925 год» крытык М. Байкоў сцвярджаў, што «Нёманскі ў сэнсе агульнай адукацыі, псіхалагічнага развіцця, жыццёвага дасведчання на цэлую галаву падымаецца над нашымі маладымі пісьменнікамі». У параўнанні з раннімі апавяданнямі пісьменніцкая культура Нёманскага значна ўзрасла, паглыбілася яго рэалістычнае майстэрства. Патрэбна адзначыць, што мастацкая спадчына Янкі Нёманскага колькасна больш сціплая, чым навуковая. Ён пісаў свае творы ўрыўкамі, скарыстоўваючы той час, які аставаўся на адпачынак. І, тым не менш, яго ўклад у развіццё беларускай мастацкай літаратуры таксама значны.

На жаль, творы Янкі Нёманскага ў 30-я гады і пазней ні разу не перавыдаваліся. Толькі ў 1984 годзе, дзякуючы намаганням супрацоўнікаў Інстытута літаратуры АН БССР, у выдавецтве «Мастацкая літаратура» яны ўбачылі свет з вялікай прадмовай кандыдата філалагічных навук Л. Савік.

Творчая дзейнасць І. Пятровіча не магла разгарнуцца на поўную сілу ва ўмовах беззаконня і самавольства, чынімага ў часы сталінскага рэжыму. У лютым 1936 года ён быў выключаны з радоў КП(б)Б, вызвалены ад пасады сакратара Эканамічнага Савета і намесніка кіраўніка спраў СНК БССР і выведзены са складу ЦВК БССР, а 27 красавіка 1937 — арыштаваны. Абвінавачвалі І. Пятровіча, як і многіх іншых дзеячаў беларускай навукі і культуры, за тое, што ён «польскі шпіён», «нацдэм» і, галоўнае, што ў 1918 годзе быў непрацяглы час (каля месяца) у партыі левых эсэраў. Як відаць з матэрыялаў, атрыманых з КДБ БССР Камісіяй па творчай спадчыне вучоных Акадэміі навук БССР, якія нявінна пацярпелі ў перыяд сталінскіх рэпрэсій, І. Пятровіч Ваеннай калегіяй Вярхоўнага суда СССР па артыкулах 63-І, 69, 70, 76 Крымінальнага кодэксу БССР неабгрунтавана прыгавораны да выключнай меры пакарання. Расстраляны 30 кастрычніка 1937 года ў Мінску.

Рэабілітаваны Іван Пятровіч 16 сакавіка 1957 года з прычыны адсутнасці складу злачынства.

Сцяпан ЯКУШЭВІЧ.

У рамках Тыдня міласэрнасці ў шпіталі для ватэранаў вайны і працы, што ў Бараўлянах, адбыўся дабрачынны канцэрт. Сюды прыехаў народны вакальны ансамбль ветэранаў вайны, працы і Савецкай Арміі Рэспубліканскага Палаца культуры ветэранаў. Пацыенты шпіталя змаглі пачуць любімыя песні ваеннага юнацтва.

НА ЗДЫМКУ: выступае народны вакальны ансамбль ветэранаў вайны, працы і Савецкай Арміі.

Фота Ю. ПАЎЛАВА.

ЗАСЛОНУ АДКРЫВАЕ АЭРАФЛОТ

Адну з важнейшых роляў у новай пастаноўцы тэатра імя Я. Коласа сыграў... атрад грамадзянскай авіяцыі. Ён стаў спонсарам аднаўленага спектакля «Несцерка».

Камедыя, напісаная В. Вольскім па-сапраўднаму ў народным духу, з 1941 года з'яўлялася «візітнай карткай» тэатра, ёю адкрываўся сезон за сезонам. Каля 40 гадоў выходзіў на сцэну дасціпны Несцерка—спачатку ў выкананні народнага артыста СССР бліскучага А. Ільінскага, потым—яго пераемніка Ф. Шмакава. Але некалькі гадоў назад гледачы пазбавіліся яркага, вясёлага відовішча.

І вось народны артыст СССР Ф. Шмакаў вырашыў аднавіць славутую работу коласаўцаў, аддаўшы галоўныя ролі моладзі. У гэтым тэатру дапамог віцебскі калектыў Аэрафлоту, які ўзяў на сябе значную долю расходаў на афармленне спектакля, у якім удзельнічае амаль уся трупа.

ДАВЕДНІК «НАРОДЫ СВЕТУ»

Хто ж такія беларусы? На гэтае пытанне цікаўнаму чытачу адкажа гісторыка-этнаграфічны даведнік «Народы свету», які выйшаў у «Советской энциклопедии». Сур'ёзнае навуковае выданне змяшчае на сваіх старонках звесткі пра рассяленне розных народаў, іх антрапалагічныя характарыстыкі, а таксама найбольш важную інфармацыю пра мову, пісьменнасць, пра рэлігію таго ці іншага народа.

Своеасаблівая энцыклапедыя, якая мае амаль 70 умоўных друкаваных аркушаў, адкажа на пытанні, хто ж такія японцы і кітайцы, французы і эскімосы, дасць найбольш важную інфармацыю пра народы свету.

Артыкул, прысвечаны беларусам, падрыхтаваў В. Вайткевіч. Тут жа пададзены і ўзоры нацыянальнага адзення. Адна з фотаілюстрацый прыцягвае ўвагу чытача да сцэны з народнай драмы «Цар Максіміліян», другая—да народнага тэатра з Гомеля.

У канцы артыкула маецца ёмістая бібліяграфія.

X З'ЕЗД САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ

Чарговы форум беларускіх літаратараў адбыўся не праз пяць гадоў, як гэта было вызначана папярэднім з'ездам, а на год раней. Прычына такога прыспешвання звязана з мноствам праблем, у вырашэнні якіх прымаюць самы непасрэдны ўдзел пісьменнікі. На з'ездзе абмяркоўвалася пытанне абнаўлення пісьменніцкага Саюза, адраджэння беларускай мовы і нацыянальнай культуры, выратаванне роднай зямлі ад вынікаў чарнобыльскай катастрофы.

Са справаздачным дакладам выступіў першы сакратар праўлення саюза Васіль Зуёнак,

Як і іншыя творчыя саюзы Саюз літаратараў павінен стаць кансалідуючай асновай у справе адраджэння важных для выжывання і нацыянальнага развіцця народа рэчаў — яго мовы і культуры, сказаў дакладчык. Забыўшыся пра гэту высакародную місію аб'яднання пісьменнікаў, сёй-той пачаў гаварыць пра распад саюза. Але ж надышоў час не толькі руйнавання традыцыйна-кансерватыўных стэрэатыпаў, а і асцярогі: не стварыць новых. І, хутчэй, не форму трэба мяняць, а сутнасць.

Далей дакладчык гаварыў аб тым, што сёння хто-кольвечы спрабуе паставіць пад сумненне само існаванне беларускай літаратуры. Крыўдна, што гэту «праблему» пачынаюць мусіраваць некаторыя маладыя пісьменнікі. Жыццё народа не перарываецца, новае не вырастае на голым месцы.

Вечная праблема ўзаемаадносін пісьменніка і ўлады [illegible] тэмай выступлення народ[illegible]а пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. На яго думку, галоўнай перашкодай на шляху нацыянальнага адраджэння, свабоднай творчасці застаецца каманднa-бюракратычны апарат,

У многім ад афіцыяльных улад залежыць будучыня беларускай нацыі. Як падкрэсліваў у сваім выступленні старшыня праўлення Таварыства беларускай мовы Ніл Гілевіч, рэспубліцы трэба вярнуць нацыянальнае аблічча, увесь стыль жыцця павінен быць перайначаны з інтэрнацыянальнага на свой, беларускі лад.

Пасля гарачых і бурных дэбатаў з'езд прыняў шэраг рэзалюцый, у якіх выказаны адносіны пісьменніцкай арганізацыі да некаторых надзённых праблем, у тым ліку чарнобыльскай трагедыі, юрыдычнага прызнання нефармальных рухаў і арганізацый, унесенага на разгляд сесіі Вярхоўнага Савета СССР законапраекта аб падаходным падатку з грамадзян, у прыватнасці з творчых работнікаў, і іншых.

Упершыню за ўсю гісторыю пісьменніцкай арганізацыі прыняты статут Саюза пісьменнікаў Беларусі.

З'езд вырашыў абраць не традыцыйнае праўленне саюза, а раду з 55 чалавек. Для паўсядзённага кіраўніцтва справамі прызнана мэтазгодным мець бюро рады, куды ўвойдуць старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі і чатыры яго намеснікі.

НА ЗДЫМКАХ: у час работы X з'езда беларускіх пісьменнікаў; у кулуарах — Васіль ВІТКА, Янка БРЫЛЬ, Максім ТАНК.

Фота У. КРУКА.

НАВУКОВЫЯ СУВЯЗІ

З кожным годам пашыраюцца навуковыя сувязі беларускіх і замежных вучоных. У 1985 годзе было заключана пагадненне аб супрацоўніцтве паміж АН БССР і ПАН на 1986—1996 гады. У гэтай справе ўдзельнічае некалькі інстытутаў, у тым ліку Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. На перыяд 1986—1990 гадоў прадугледжвалася праводзіць сумесныя даследаванні па пяці тэмах. Сёння працягваецца работа па высвятленню розных аспектаў традыцыйна-бытавой культуры, народнай творчасці беларусаў і палякаў. Этнографы, фалькларысты, мастацтвазнаўцы, архітэктары даследуюць беларуска-польскія сувязі ў галіне архітэктуры, выяўленчага мастацтва, тэатра, музыкі за перыяд з XVII па XX стагоддзе. Пры гэтым значнае месца займае аналіз узаемасувязей беларускага і польскага мастацтва на сучасным этапе. Вядзецца выяўленне і вывучэнне дакументаў і матэрыялаў аб помніках культуры беларускага і польскага народаў на тэрыторыі Польшчы і Беларусі. Па праблеме «Міжэтнічныя сувязі беларусаў і палякаў у галіне матэрыяльнай культуры (XVIII—XIX стагоддзі)» на матэрыялах традыцыйнага адзення, жылля, ежы, сельскагаспадарчай тэхнікі, промыслаў і рамёстваў разглядаюцца працэсы міжэтнічнага ўзаемадзеяння суседніх народаў. Даследуецца таксама партызанскі фальклор часоў другой сусветнай вайны. Свой уклад у навуковае супрацоўніцтва абедзвюх краін уносяць вучоныя-антраполагі. Яны пачалі распрацоўку тэмы «Біялагічныя і культурныя перамены насельніцтва на тэрыторыі Польшчы і Беларусі ў працэсе славянскага этнагенеза». Вывучаецца роля міжэтнічнага ўзаемадзеяння ў зменлівасці фізічнага тыпу і генафонду насельніцтва Беларусі і Польшчы.

Згодна з праграмай навуковых даследаванняў вучоныя Беларусі і Польшчы праводзілі выяўленне дакументаў і матэрыялаў у архівах і бібліятэках, музеях Мінска, Варшавы, Кракава, Вроцлава. У апошнія два гады адбыліся сумесныя навукова-тэарэтычныя канферэнцыі, дзе вучоныя абедзвюх краін выступалі з дакладамі, абменьваліся думкамі, удзельнічалі ў навуковай дыскусіі. Цікава прайшла канферэнцыя «Мастацкая культура Вялікага княства Літоўскага ў эпоху барока», арганізаваная ў пачатку кастрычніка 1989 года Інстытутам мастацтва Польскай акадэміі навук у Варшаве з удзелам вучоных з Мінска, Гродна, Варшавы, Познані, Кракава, Коўна, Вільнюса, Рыгі. Аналагічна ва Вроцлаве адбылася Міжнародная рабочая сесія «Параўнаўчае этнаграфічнае вывучэнне польска-беларускага пагранічча». Плённае супрацоўніцтва вучоных братніх краін будзе працягвацца і ў 1990 годзе.

Ніна БУРАКОЎСКАЯ.

ПОШУК НОВАЙ МУЗЫКІ

ЯНА ПАВІННА БЫЦЬ ЖЫВАЯ

— Галоўнае патрабаванне, якое я прад'яўляю да музыкі: яна павінна быць жывая,—гаворыць кампазітар Генадзь Гладкоў, кіраўнік Лабараторыі трэцяга напрамку пры Саюзе кампазітараў РСФСР. У яе ўвайшлі такія вядомыя музыканты, як Эдуард Арцем'еў, Уладзімір Дашкевіч, Ігар Егікаў, Аляксандр Журбін, аўтары музыкі да многіх спектакляў, твораў для аркестра. Папулярнасць Гладкова пачалася з «Брэменскіх музыкантаў», мультфільма, які больш за дваццаць гадоў выклікае добрую ўсмешку. Сёння ён—аўтар музыкі да трыццаці тэатральных спектакляў і васьмідзесяці фільмаў, аўтар кантат, аркестравых і харавых сюіт, оперы, мюзіклаў і балетаў.

— Што ж такое новая лабараторыя, якая выклікае такую актыўную цікавасць і ў спецыялістаў, і ў аматараў музыкі!

— Інфармацыйны рух музычнай культуры расце, і зусім натуральна, што з'яўляюцца кампазітары, чые музычныя прынцыпы не ўпісваюцца ў пэўную схему. Для эстрады іх музыка занадта сур'ёзная, з пазіцый сімфанічнай яна шакіруе дэмакратызмам, часам прастамоўем і пільнай увагай да фальклору і рок-культуры. І ўзнікае яна як бы на стыку розных патокаў, робячы крокі то ў адзін, то ў другі бок, стараючыся ўвабраць лепшае. Гэта і ёсць трэ[illegible]пaпрамак.

— Вас част[illegible]азываюць «сімфанізаванай эстрадай»...

— А чаму не «эстрадызаваным сімфанізмам»? Я супраць падобных тэрмінаў, яны ўмоўныя. Да чаг[illegible]кнецца трэці напрамак? Д[illegible] максімальнага набліжэння да слухача, пастаяннага кантакту з ім. Пісаць «у стол» для нас цалкам непрымальна, зносіны ж з публікай—жыццёва неабходныя.

Не сакрэт, у нас і ў сур'ёзнай, і ў лёгкай музыцы цяпер крызіс. Сімфаністы часцей за ўсё замыкаюцца ў рамках абстрактных канструктыўных пошукаў, іх музыка складаная, у ёй няма жыцця. Такія канцэрты пакідаеш прыгнечаны, з галаўным болем. Не прыносіць радасці і эстрада—гэта балаган, бясконцае капіраванне заходніх штампаў, ад якіх і там ужо адмаўляюцца. Дымы, крык, шум, эпатаж у паводзінах артыстаў. На мой погляд, ад усёй рок-музыкі, што дамінавала апошнія дзесяцігоддзі, застанецца адна эстэтычна паўнацэнная група — «Бітлз». Іх талент, музыка, паэтычны тэкст і выкананне, само жыццё гэтых людзей бясспрэчныя.

З савецкіх груп сапраўднай з'явай мне ўяўляюцца групы «ДДТ» і «Гукі Му» на чале з Пятром Мамонавым. Ён, праўда, чорны маг, але, безумоўна, таленавіты. У цэлым жа рок-музыка разбэшчаная і амаральная. Нас цікавіць у рок-культуры магутнасць, напор, рытмічная актыўнасць, злучэнне фальклору з поп-мастацтвам.

— Вядома, што адным з вытокаў трэцяга напрамку вы лічыце творчасць Джорджа Гершвіна. Якія кампазітары таксама аказалі на вас уплыў!

— Гершвіна можна назваць класікам трэцяга напрамку. Гэта ён у свой час злучыў кансерваторскія прыёмы, строгую пабудову і сімфанічны аркестр з джазавымі інтанацыямі і рытмам. Гэта было цудоўна. Гершвін да сёння ахвотна выконваецца, напрыклад, яго «Рапсодыя ў стылі блюз». У сімфанічнай музыцы Равеля і Стравінскага таксама сустракаюцца элементы джаза. У Леанарда Бернстайна на класічнай аснове скарыстоўваюцца джазавыя інтанацыі. Наш сучаснік Лойд Уэбер таксама спалучае оперныя формы, класічны мюзікл і новыя тэндэнцыі. Мы вельмі цэнім і нашага суайчынніка Георгія Свірыдава. Яго музыка простая і геніяльная. Яшчэ раз паўтараю, што галоўны прынцып музыкі трэцяга напрамку—паўната жыцця і даступнасць, а ў выбары формы і прыёмаў мы цалкам вольныя...

На самай справе, сярод тых, з кім цесна сутыкаюцца ў сваёй творчасці кампазітары трэцяга напрамку,—і барды, і выканаўцы старадаўняй вясковай музыкі, і гарадскога фальклору, і многія іншыя. Разнастайнасць форм уражвае некага, часам і шакіруе. Напрыклад, у сваім «Калымскім рэквіеме» Дашкевіч спалучае традыцыі рэквіема на лацінскі тэкст з песнямі лагернікаў, з гэтым, па словах Гладкова, «фондам людскога болю». Калош, аддаючы перавагу музыцы эпохі Адраджэння, піша ў гэтай стылістыцы. На адным з канцэртаў спявачка выконвала яго творы, напісаныя на старадаўнія англійскія тэксты, а сам аўтар акампаніраваў ёй на лютні. Літовец Купрavічус, аднойчы імправізуючы на канцэрце, прымусіў залу спяваць разам з ім харал. Гэта далёка не адзінкавыя прыклады таго, што творчасць «трэціх» імкнецца па меры сваіх магчымасцей пазбегнуць коснасці.

— Аднак новая неардынарная музыка патрабуе і адпаведных выканаўцаў, здольных адэкватна выказаць своеасаблівасць яе стылістыкі і форм. Як вы рашаеце гэтую праблему!

— Кантакты з сімфанічнымі аркестрамі ў нас толькі намячаюцца. Выключэнне—аркестр кінематаграфіі, мы многа з ім працуем і ў кіно, і ў тэатры, ён дапамог нам правесці ў Маскве адзіны пакуль сімфанічны канцэрт. Я мяркую, гэты спіс будзе расшырацца. Ёсць таксама тэатр трэцяга напрамку пад кіраўніцтвам Алега Кудрашова. Гаворачы аб салістах, не магу не вылучыць Алену Камбураву, з якой мы супрацоўнічаем з самага ўтварэння лабараторыі. Яна, як і многія іншыя выканаўцы, драматычны акцёр, здольны данесці да слухача глыбіню слова. А яму кампазітары трэцяга напрамку ўдзяляюць першачарговую ўвагу.

Сапраўды, кампазітары гэтай школы імкнуцца захаваць сур'ёзнасць верша, ніколі не прыносяць яго ў ахвяру музыцы. Імі напісаны творы на словы Рэмбо і Сашы Чорнага, Пабла Нэруды і Мандэльштама, Лоркі і Ахматавай. У іх ёсць ужо свая аўдыторыя, ёсць і паслядоўнікі ў розных гарадах краіны, у прыватнасці ў Ленінградзе.

Наша мэта—быць у пастаянным кантакце са слухачамі. Прайшоўшыя выступленні, напрыклад канцэрты «Сатыра ў музыцы» і сімфанічны, паказалі, што ўзаемаразуменне ўжо ёсць. У лютым планавалі правесці фестываль. Але, на жаль, у нас не складваюцца ўзаемаадносіны з «грамзапісам»... Фірма «Мелодия», пастаўленая ў рамкі гасразліку, займаецца выключна камерцыйнай музыкай і намі пакуль не зацікавілася, але мы спадзяёмся і на іншыя перспектывы.

Вёў гутарку Ілья КУЗЬМЯНКОЎ.

(АПН).

НАТАТКІ БІЁЛАГА

У ПРЫРОДЗЕ—МАЙ

Май—пара сапраўднай вясны, месяц песень, гнёздаў і пышнай зеляніны. Адышоў, нават забыўся час бурлівых ручайкоў, першых падснежнікаў, частых ранішніх замаразкаў. Вясна раскрылася, нарэшце, ва ўсёй сваёй непаўторнай красе, напоўніла ўсё навокал разнастайнасцю фарбаў і гукаў.

І першае яе чараўніцтва—у раскінутых галінах па-веснавому белага сада. Нібыта абліты суцэльным малаком раскошныя кроны пладовых дрэў: груш, сліў, чарэшні. Нібыта нават лёгкая дымка ўзнімаецца ад гэтай пышнай белізны мноства кветачак, што ўтвараюць густую дзіўную мазаіку. А ў глыбіні квітнеючых крон шчабеча шматлікая птушыная драбяза, што зляцелася паласавацца насякомымі. І атрымліваецца, што майскі сад не толькі цвіце, але і спявае, утвараючы нейкую гармонію.

Заканчваецца вяртанне з цёплых краёў пералётных птушак. У ліку апошніх завяршаюць падарожжа шматлікага племені ластаўкі, стрыжы, казадоі. Прыляцелі б яны раней, то і з голаду памерці маглі б: харчуюцца гэтыя птушкі толькі насякомымі, якіх ловяць у няспынных паветраных віражах. А цяпер і ім не бяда! Цэлыя клубы машкары ўюцца ў паветры. Праўда, палююць яны ў розны час, стрыжы—вечарам і на досвітку, ластаўкі—днём і асабліва актыўныя перад дажджом. А вось казадой — выключна ў змроку, хапаючы насякомых, што «абляпілі» статак, які ідзе з пашы. Нават назву яму з-за гэтага далі—казадой, нібыта ён на ляту выдойвае коз, а ён усяго толькі насякомых збірае. Ды чаго толькі не прыдумае чалавек!

У іншых птушак ужо ў поўным разгары будаўніцтва гнёздаў. На пяньках, сярод разгалінавання старых дрэў, дразды плятуць круглыя кошыкі з сухой травы. Сарока змайстравала сваё гняздо ў самай непралазнай лясной глушы, замацаваўшы яго за пругкія галінкі каля самага ствала ў вяршаліне маладой пышнай елачкі. Ні ўбачыць яго, ні дабрацца туды за суцэльнай зялёнай галінак проста немагчыма, хаця гняздо масіўнае, нават зверху з «дахам», толькі збоку ёсць выхадная ад[illegible]а. І паводзіць сябе ля гня[illegible] стрымана. Насуперак свайму звычайнаму траскатліваму нораву, ля гнязда сарока, наадварот, асцярожная і маўклівая. Сярод тонкіх галін[illegible] зараснікаў дзікіх парэча[illegible] таксама ў самай гушчын[illegible], надзейна ўмацавала сваё маленькае гняздо пеначка. Лясны ж канёк не стаў хітрыць і звіў гняздо на зямлі ў неглыбокай ямцы, пакінутай капытом нейкай жывёліны.

А зязюля і ўвогуле ўласнага гнязда не робіць. Яна таксама прыляцела нядаўна. І цяпер раз-пораз чуецца ў садах ды па палянах яе нязменнае ку-ку. Знойдзе гняздо невялікай птушачкі — і падкіне туды сваё маленькае яйка. І зноў кукуе сабе бесклапотна. А гаспадыня гнязда маўкліва будзе выседжваць чужое яйка, а потым яшчэ клапатліва карміць падкідыша, які і па памерах бывае большым за яе.

А ў некаторых птушак самкі ўжо даўно сядзяць на яйках, выседжваючы будучае патомства. Гэта гракі, шпакі, жаваранкі. А крумкач і ўвогуле з першай адлігай на гняздо гаспадыню пасадзіў і чакае цяпер прыбаўлення ў сям'і.

Падрастае першы прыплод зайчанят. Пасля нараджэння маці пакідае малышоў, сытна накарміўшы іх, праўда, цёплым малаком. А малако ў зайчыхі густое, высокакаларыйнае, у некалькі разоў перавышае па пажыўнасці каровіна. Насасецца зайчаня—да трох і больш сутак без ежы можа абыходзіцца. А толькі прагаладаецца—пачынае рабіць кароткія перабежкі—пакідаць след, па якому знаходзяць яго зайчыхі. Корміць зайчанят не абавязкова маці, а любая зайчыха, якая знайшла яго выпадкова. Зноў насасецца зайчаня і зноў дні на тры забяспечаны, а там і сам траўку скубці пачне.

Заканчваецца лінька ў пушных звяроў. У больш лёгкія летнія ўборы апранаюцца вавёркі, гарнастаі, куніцы. Блукае начамі ў пошуках жукоў і іх лічынак барсук, выспаўшыся за зіму. З'яўляецца патомства ў ваўкоў, лісіц, янотападобных сабак, розных дробных грызуноў.

Лес стаіць у суцэльнай зеляніне, п'яніць водарам маладая клейкая лістота бярозы і таполі, наліліся свежай смалой і пайшлі ў рост іголкі елкі і сасны, а знізу—незлічонае багацце разнатраўя, кветак, маладых парасткаў дрэў. Расцвіла чаромха, і знайсці яе лёгка па паху, які ўласцівы толькі ёй.

Ні на мінуту не змаўкаюць галасы птушак. Гэта клапатлівыя самцы забаўляюць такім чынам сваіх сябровак, што сядзяць на гнёздах. Нястомна трашчаць дразды, заліваецца шпак, адрывіста пасвіствае івалга. А начамі пачынаюць аднатонна драць горла на лугах славутыя пешаходы-драчы ды выводзіць непаўторныя трэлі цуд нашага лесу—аліўкавы салавей, па-асобаму дапаўняючы прыгажосць цёплай майскай ночы.

Вячаслаў СТОМА.

АБ'ЯВА

СТВАРАЕЦЦА МУЗЕЙ

У Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны ствараецца музей-лабараторыя Скарыны як неад'емная частка навуковых інтарэсаў кафедры беларускай мовы і арганічная патрэбнасць, неабходная не толькі для больш поўнага асэнсавання скарынаўскай літаратурна - пісьмовай спадчыны, але і яе ролі ў развіцці беларускай мовы і культуры ў розныя гістарычныя перыяды. Шматгадовы вопыт вучоных універсітэта ў гэтым кірунку пацвердзіў прадаўжэнне навуковых пошукаў у вывучэнні сусветна вядомай Скарыніяны.

У папаўненні і ўзбагачэнні музея-лабараторыі, акрамя савецкіх грамадзян, могуць удзельнічаць нашы суайчыннікі і сябры за мяжой — уносіць па адрасу:

БССР, 220035, г. Мінск,
Знешэканомбанк,
для Гомельскага дзяржаўнага універсітэта
імя Ф. Скарыны

добраахвотныя грашовыя сродкі і ўклады ў выглядзе выданняў, на старонках якіх расказваецца пра Скарыну або ўвасабляецца яго партрэтны вобраз, пішацца пра асветніцка-культурную дзейнасць беларускага першадрукара, прадаўжальнікаў яго справы і традыцый сярод народаў розных краін. Усё гэта будзе экспанавацца, вывучацца і захоўвацца ў музеі-лабараторыі з указаннем прозвішчаў і адрасоў уладальнікаў, якія акажуць нам сваю дапамогу, і занясеннем іх у наш Даравальны рэестр.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Шукаюцца **ДУБЯГА Генадзь Іванавіч і ДУБЯГА Віктар Іванавіч,** якія нарадзіліся прыблізна ў 1937—1938 гадах у вёсцы Слабада Вілейскага раёна Мінскай вобласці. У пачатку 40-х гадоў яны разам з бацькамі выехалі ў ЗША. Вядома, што жылі ў Нью-Йорку.

Іх шукае цётка, сястра бацькі ДУБЯГІ Івана Сцяпанавіча, БЛІЗНЮК (Дубяга) Агаф'я Сцяпанаўна.

Просьба да ўсіх, каму што-небудзь вядома аб родных Агаф'і Блізнюк, паведаміць у рэдакцыю або на адрас:

БССР, 220123, г. Мінск,
ул. М. Горкага, д. 55, кв. 431.
БЛІЗНЮК Агаф'і Сцяпанаўне.

Шукаецца **ХАРАНЕКА Пётр Паўлавіч,** які нарадзіўся ў пачатку 20-х гадоў у вёсцы Кіцін Жлобінскага раёна. Да Вялікай Айчыннай вайны ён вучыўся ў Маскоўскім педінстытуце. У час вайны быў прызваны ў армію, трапіў у палон, знаходзіўся ў канцлагеры, з якога яму ўдалося ўцячы. Далей сляды яго губляюцца.

Яго шукае брат ХАРАНЕКА Аркадзь Паўлавіч.

Просім усіх, каму што-небудзь вядома пра далейшы лёс названай асобы, пісаць у рэдакцыю або на адрас:

БССР, 246049, г. Гомель, вул. Б. Хмяльніцкага,
д. 118, кв. 85.
ХАРАНЕКУ Аркадзю Паўлавічу.

Шукаюцца **МАЛЯКОВІЧ Уладзімір Мікалаевіч і МАЛЯКОВІЧ Лідзія Мікалаеўна,** якія нарадзіліся і жывуць у ЗША.

Іх шукае стрыечны брат, **МАРОЗ Валянцін Купрыянавіч, сын роднага брата іх маці МАЛЯКОВІЧ Лізаветы Мікалаеўны, якая была родам з г. Капыля.**

Просім усіх, хто можа дапамагчы ў іх пошуках, пісаць у рэдакцыю або на адрас:

БССР, 220082, г. Мінск, вул. Прытыцкага, д. 36 кв. 180.
МАРОЗУ Валянціну Купрыянавічу.

Вельмі папулярным відам адпачынку ў моладзі сталі гульні клубаў вясёлых і знаходлівых. Яны часта ператвараюцца ў захапляючыя спаборніцтвы, своеасаблівыя тэатралізаваныя прадстаўленні, у якіх знаходзяць адлюстраванне ўсе самыя актуальныя праблемы грамадства.

Нядаўна ў Магілёве таксама прайшоў конкурс школьных клубаў вясёлых і знаходлівых.

НА ЗДЫМКУ: каманда-пераможца сярэдняй школы № 33.

Фота С. ЖАЛУДОВІЧА.

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 588